

РОЗДІЛ 10. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ БІЗНЕС-ОСВІТИ

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО ПІДХОДУ ДО ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

THEORY AND PRACTICE OF AN INTERDISCIPLINARY APPROACH TO EXCURSION ACTIVITIES

УДК 338.46+338.48+640.46

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastructure70-35>

Степанов В.Ю.¹

д.н. держ. упр., професор,
професор кафедри
туристичного бізнесу,
Харківська державна академія культури

Якименко-Терещенко Н.В.²

д.е.н., професор,
завідувачка кафедри туризму
і готельно-ресторанного бізнесу,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

Чайка Т.Ю.³

к.е.н., доцент,
доцент кафедри туризму
і готельно-ресторанного бізнесу,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

Stepanov Viktor

Kharkiv State Academy of Culture
Yakimenko-Tereschenko Natalia
National Technical University
«Kharkiv Polytechnic Institute»

Chaika Tetiana

National Technical University
«Kharkiv Polytechnic Institute»

Постановка проблеми Дисциплінарність – основа структурування наукового знання. Разом з тим, очевидно, що вирішення складних дослідницьких проблем потребує об'єднання теорій, моделей і методів різних дисциплін. Міждисциплінарність дозволяє запобігти надмірній фрагментації наукового знання, сформувати інтегративну картину світу. Міждисциплінарний підхід до проектування екскурсійних продуктів, організації екскурсійного обслуговування та проведення

Проблема підвищення конкурентоспроможності індустрії подорожей та туризму потребує вдосконалення підходів до розвитку теорії і практики екскурсійного обслуговування. Метою статті є дослідження теоретичних та практичних аспектів впливу міждисциплінарності на розвиток екскурсійної діяльності як наукової та академічної дисципліни. У роботі застосовувалися логіко-аналітичні та системно-структурні методи дослідження теоретичних і практичних аспектів міждисциплінарності. Наука про екскурсійну діяльність взаємодіє з іншими науковими дисциплінами на кросдисциплінарному, мультидисциплінарному та інтердисциплінарному рівнях міждисциплінарної взаємодії; така взаємодія має численні результати у вигляді виникнення нового наукового знання. Наукова новизна дослідження полягає у вдосконаленні підходів до проектування, організації та здійснення екскурсійного обслуговування на основі міждисциплінарного підходу. Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання у практичній екскурсійній діяльності, а також при викладанні академічної дисципліни «Екскурсійна діяльність» у вищій школі.

Ключові слова: дисциплінарність, міждисциплінарна взаємодія, кросдисциплінарність, мультидисциплінарність, інтердисциплінарність, трансдисциплінарність, екскурсія, екскурсійна діяльність, музеєзнавство, краєзнавство, теорія перекладу, педагогіка.

The problem of improving the competitiveness of the tourism and travel industry requires the improvement of approaches to the development of theory and practice of excursion services. Currently, the interdisciplinary approach is widely used in almost all branches of scientific knowledge. Interdisciplinarity contributes to the reduction of fragmentation and the formation of an integrative picture of the world. Interdisciplinarity contributes to the reduction of fragmentation and the formation of an integrative picture of the world. The purpose of the paper is to study the impact of the interdisciplinary approach on the development of science about excursion activities, as well as the prospects for applying the interdisciplinary approach to solving complex research problems in designing, organising and implementing excursion activities. This paper used logical-analytical and system-structural methods to investigate the theoretical and practical aspects of interdisciplinarity. Excursion science interacts with other scientific disciplines at cross-disciplinary, multidisciplinary and interdisciplinary levels. The interdisciplinary interaction of excursion science with museum studies, local history, pedagogy, translation theory, and many other branches of scientific knowledge has numerous results in the form of the emergence of new scientific knowledge. In the academic context, the interdisciplinary interaction of excursion activities with other branches of scientific knowledge is manifested by the inclusion of interdisciplinary components in the curriculum of the discipline, as well as the creation of integrated educational and certificate programs. The scientific novelty of this study lies in the improvement of approaches to the design, organization and implementation of excursion services based on an interdisciplinary approach. The practical significance of the obtained results lies in the possibility of their use in practical excursion activities, as well as in teaching the academic discipline «Excursion activity» in higher education. It should be noted that the interdisciplinary approach is promising for the further development of the science of excursion activity.

Key words: disciplinarity, interdisciplinary interaction, cross-disciplinarity, multidisciplinary, interdisciplinarity, transdisciplinarity, excursion, excursion activity, museum studies, local history, translation theory, pedagogy.

екскурсій може бути корисним з точки зору подальшого розвитку науки про екскурсійну діяльність, удосконалення екскурсійного обслуговування та підвищення конкурентоспроможності туристично-екскурсійних фірм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Розглядом проблем міждисциплінарної взаємодії та мультидисциплінарного підходу до організації наукового знання займалися А. М. Шнайдер (A. M. Shneider), Р. К. Міллер (R. C. Miller), Б. К. Чой

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5892-4239>

² ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2927-7989>

³ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7622-3193>

(В. С. Choi), А. В. Пак (A.W. Pak). Місце екскурсійної діяльності у системі наукового знання та її міждисциплінарний взаємозв'язок з іншими дисциплінами досліджували К. Ю. Сегіда, А. А. Мельничук, О. В. Гладкий, Ю. Б. Забалдіна, С. С. Кравцов, А. В. Мазурова, Г. Я. Сеньківська, В. А. Зінченко, Г. А. Богатирьова, І. В. Литовченко, С. Г. Нездоймінов, Л. М. Жирак, Н. А. Леоненко, О. О. Ахмедова, К. О. Верес, О. А. Ільченко, О. В. Богданова, Е. О. Яценко.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Але, незважаючи на значний обсяг наявних теоретичних і практичних напрацювань, потребує подальшого дослідження проблема впливу міждисциплінарності на розвиток екскурсійної діяльності.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження впливу міждисциплінарності на розвиток науки про екскурсійну діяльність, перспектив застосування міждисциплінарного підходу до вирішення складних дослідницьких завдань у галузі проектування, організації та здійснення екскурсійної діяльності.

Методи дослідження. Теоретико-прикладний аналіз міждисциплінарної взаємодії здійснювався за допомогою логіко-аналітичних та системно-структурних методів дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Понятійна неузгодженість часто є на заваді успішному прикладному застосуванню відповідних концептів. Тому передусім намагатимемося дати максимально валідне визначення наступним категоріям: наукова дисципліна (scientific discipline); академічна дисципліна (academic discipline, academic field); інтрадисциплінарність (intradisciplinarity); міждисциплінарна взаємодія (interdisciplinary communication); кросдисциплінарність (cross-disciplinarity); мультидисциплінарність (multidisciplinarity); міждисциплінарність (interdisciplinarity); трансдисциплінарність (transdisciplinarity).

Наукова дисципліна (scientific discipline) – базова форма організації наукового знання, яка має свій власний, властивий тільки їй предмет дослідження; формує свій набір теорій, моделей та методів дослідження; генерує експериментально відтворюване наукове знання.

Дисциплінарність (інтрадисциплінарність) (intradisciplinarity) – підхід, згідно з яким у рамках однієї дисципліни формуються властиві саме їй теорії, моделі та методи дослідження.

Міждисциплінарна взаємодія (interdisciplinary communication) – збірний термін, який застосовується для опису будь-якого виду взаємодії між дисциплінами у процесі здійснення наукових досліджень та продукування нового наукового знання.

Виникнення міждисциплінарного підходу стало відповіддю на зниження ефективності

наукових досліджень внаслідок дисциплінарної фрагментації наукового знання [1].

Типи міждисциплінарної взаємодії: кросдисциплінарність; мультидисциплінарність; інтердисциплінарність; трансдисциплінарність.

Кросдисциплінарність (crossdisciplinarity) – підхід, згідно з яким дослідження в рамках однієї дисципліни проводяться із залученням теорій, моделей та дослідницьких методів іншої дисципліни. В результаті нове наукове знання утворюється лише в тій дисципліні, в яку залучаються теорії, моделі та методи дослідження іншої дисципліни. Дисциплінарні рамки не змінюються.

Мультидисциплінарність (multidisciplinarity) – підхід, згідно з яким для дослідження, актуального в рамках обох задіяних дисциплін, використовуються теорії, моделі та методи дослідження також обох задіяних дисциплін. Нове наукове знання утворюється окремо у кожній із задіяних дисциплін; загальне для обох дисциплін нове знання не продукується. Розширення дисциплінарних рамок немає. Ключові терміни для опису характеру взаємодії – «механічне додавання», «адитивність» (additivity) [2].

Інтердисциплінарність (interdisciplinarity) – підхід, згідно з яким для дослідження, актуального в рамках обох задіяних дисциплін, використовуються теорії, моделі та методи дослідження також обох задіяних дисциплін. При цьому продукується нове наукове знання, яке є спільним для обох дисциплін; відбувається розширення дисциплінарних рамок. Можлива поява нових напрямів, створення нової предметної області та відповідно нової дисципліни на стику традиційних дисциплін. Ключовий термін опису характеру взаємодії – «інтеграція» (integration).

Трансдисциплінарність (transdisciplinarity) – особливий етап у розвитку міждисциплінарної взаємодії; принцип розгляду предмета дослідження поза рамками наукових дисциплін як продуктів спеціалізації. Ключовий термін опису характеру взаємодії – «цілісність» (holistic) [2].

Інтрадисциплінарність, а також різні типи міждисциплінарної взаємодії (кросдисциплінарність, мультидисциплінарність, інтердисциплінарність, трансдисциплінарність) відрізняються ступенем залучення дисциплін до міждисциплінарної взаємодії (рис. 1).

Екскурсійна діяльність – наукова та академічна дисципліна, система наукових знань про концептуальні засади та причинно-наслідкові зв'язки екскурсійної теорії та практики.

Об'єкт дисципліни – екскурсія як одна з форм туристичних послуг. Екскурсія – цілеспрямований, наочний процес пізнання довкілля; огляд визначних пам'яток за певним маршрутом під керівництвом екскурсовода з пізнавальними, освітніми, науковими та виховними цілями, а також для

Рис. 1. Ступінь зростання міждисциплінарної взаємодії

Джерело: складено авторами за інформацією з джерел [1; 2]

задоволення естетичних потреб. Екскурсія проводиться з використанням заздалегідь відібраних об'єктів та відбувається під керівництвом кваліфікованого спеціаліста-екскурсовода відповідно до заздалегідь визначеної тематики [3].

Предмет дисципліни – організація екскурсійної діяльності. Екскурсійна діяльність – специфічний вид діяльності людини щодо надання послуг організаційного, інформаційно-методичного та виробничого забезпечення проведення екскурсій.

Екскурсійна діяльність має всі необхідні ознаки наукової дисципліни, що відбулася. Вона має власний предмет дослідження, має свій категорійно-понятійний апарат, теорію, методи, методіку, методологію, практику.

Про становлення академічної дисципліни можна говорити, коли наукова дисципліна досягає рівня впровадження у навчальний процес, викладається та досліджується у вищій школі. Наразі наукова дисципліна «Екскурсійна діяльність» пройшла всі стадії становлення і є як науковою, так і академічною дисципліною. Спостерігається певна варіабельність у назві даної дисципліни, але не у предметі її дослідження. Найбільш поширені варіанти назви: «Екскурсійна справа» [4]; «Екскурсознавство» [5]; «Екскурсологія» [6]; «Організація екскурсійних послуг» [7]; «Організація екскурсійного обслуговування» [8]; «Організація екскурсійної діяльності» [9].

Аналіз системи наукового знання дисципліни «Екскурсійна діяльність» та основних напрямів її розвитку свідчить про значний потенціал міждисциплінарної взаємодії цієї дисципліни з іншими галузями наукового знання. Розглянемо деякі приклади такої міждисциплінарної взаємодії.

Міждисциплінарна взаємодія екскурсійної діяльності та музеєзнавства настільки велика, що доволі часто у підручниках з екскурсійної діяльності міститься спеціальний розділ, присвячений музеєзнавству та екскурсійній діяльності в музеях [7; 9].

В екскурсійній діяльності музейні екскурсії вивчаються як окремий вид екскурсій, а в музеєзнавстві – як культурно-просвітницька діяльність

музеїв. Це приклад *мультидисциплінарної* взаємодії цих дисциплін.

Технологія проектування екскурсій та організації екскурсійного обслуговування, а також техніка проведення екскурсій у музеях має свої особливості та формується в результаті кросдисциплінарної взаємодії музеєзнавства та науки про екскурсійну діяльність. Нове наукове знання при цьому формується у науці про екскурсійну діяльність. Екскурсії музеями, поряд із загальними для всіх екскурсій ознаками, мають також і деякі специфічні ознаки. Для музейних екскурсій прийнято свою класифікацію, яка враховує специфіку музейної роботи.

Формування загального для обох дисциплін категорійно-понятійного апарату є ознакою *інтердисциплінарності*. Загальний для екскурсійної діяльності та музеєзнавства категорійно-понятійний апарат включає такі поняття: музейна екскурсія; експонат; об'єкт показу; музейна експозиція.

Міждисциплінарна взаємодія екскурсійної діяльності та краєзнавства. Екскурсійна форма вивчення краю є результатом мультидисциплінарної взаємодії таких наукових дисциплін, як екскурсійна діяльність та краєзнавство. Існує певна методика проведення екскурсійно-краєзнавчих заходів. Проектування, організація та проведення краєзнавчої екскурсії здійснюється як із залученням екскурсійної теорії, так і із залученням методів та прийомів краєзнавства.

В академічному контексті міждисциплінарна взаємодія туризму, екскурсійної діяльності та краєзнавства проявляється наявністю комплексних освітніх програм, що інтегрують дані галузі знання. Так, наприклад, у Київському Національному Університеті ім. Т. Шевченка готують бакалаврів за освітньою програмою «Краєзнавство, екскурсознавство та історико-культурний туризм» (спеціальність 032 «Історія та археологія») [10]. У Херсонському державному університеті розроблено Сертифікатну програму «Краєзнавчо-туристична діяльність у закладах освіти» [11].

Міждисциплінарна взаємодія екскурсійної діяльності та теорії перекладу. У теорії перекладу «екскурсія» є окремим перекладацьким жанром. Для цього жанру розроблено свою власну методику перекладу, в якій враховано специфічні завдання комунікації та міжкультурної взаємодії в екскурсійному процесі. Це приклад *кроссдисциплінарної* взаємодії екскурсійної діяльності та теорії перекладу, внаслідок якого нове наукове знання продукується у теорії перекладу.

Інтердисциплінарна взаємодія екскурсійної діяльності та теорії перекладу проявляється, зокрема, у виникненні професії гйда-перекладача. Гід-перекладач – це особа, яка має професійну інформацію про країну (місцевість) перебування, пам'ятки, об'єкти демонстрації, а також мову іноземних туристів [12]. Професійні компетентності гйда-перекладача формуються на основі наукового знання як з галузі туризму та екскурсійного обслуговування, так і з галузі перекладацької діяльності та теорії перекладу. Розробка кваліфікаційних вимог до професії гйда-перекладача – проблема, актуальна одночасно і для теорії перекладу, і для екскурсійного обслуговування. Для розробки цих вимог необхідне залучення теорій та дослідницьких методів обох наукових дисциплін, а результатом такої інтердисциплінарної взаємодії є система знань, пов'язаних із забезпеченням професійної діяльності гйда-перекладача.

Міждисциплінарна взаємодія екскурсійної діяльності та педагогіки. Під час екскурсії екскурсанти опановують нові знання, будь-яка екскурсія містить освітню та виховну компоненту. Вивчення екскурсії у контексті її міждисциплінарної взаємодії з педагогікою є компонентом багатьох навчальних планів академічних дисциплін, пов'язаних із теорією та практикою екскурсійної діяльності. Так, в опорному конспекті лекцій з навчальної дисципліни «Екскурсологія» І. В. Литовченко (2016) міститься цілий розділ, присвячений вивченню екскурсії як педагогічного процесу [6].

У результаті *мультидисциплінарної* взаємодії екскурсійної діяльності та педагогіки з'явився такий метод навчання, виховання та екскурсійного обслуговування, як навчальна екскурсія. Навчальна екскурсія – метод навчання, виховання та екскурсійного обслуговування, організований у формі цілеспрямованого огляду екскурсійних об'єктів певної тематики за певним маршрутом у супроводі педагога, який виконує функції екскурсовода. Спільне застосування теорії, моделей та дослідницьких методів екскурсійної діяльності і педагогіки призвело до продукування нового знання окремо в кожній із задіяних дисциплін: навчальна екскурсія у педагогіці – метод навчання та виховання, а в екскурсійній діяльності – окремий тип екскурсії.

Застосування дидактичних принципів навчання в екскурсійному обслуговуванні – приклад *кроссдисциплінарного* взаємозв'язку педагогіки та екскурсійної діяльності. Дидактичні засади навчання визначають зміст педагогічної компоненти екскурсії; організацію екскурсійного обслуговування з точки зору забезпечення виховного та освітнього впливу екскурсійного матеріалу на екскурсантів; методику навчання екскурсантів. Це стосується не тільки навчальних екскурсій, а й екскурсій решти типів. Будь-яка екскурсія з погляду педагогіки є педагогічним процесом. Учасники екскурсії (екскурсовод та екскурсанти) є сторонами педагогічного процесу: екскурсовод навчає, повідомляючи інформацію про екскурсійні об'єкти, а екскурсанти сприймають надані їм знання. При взаємодії з аудиторією екскурсовод використовує методику педагогічної дії [6].

Кроссдисциплінарний взаємозв'язок екскурсійної діяльності та педагогіки проявляється також у методиці формування професійної майстерності екскурсовода. Як вказує І. В. Литовченко (2016), педагогічна майстерність є складовою професійної майстерності екскурсовода. Педагогічна майстерність екскурсовода формується у вигляді *кроссдисциплінарного* запозичення педагогічної техніки [6].

Висновки з проведеного дослідження. Наразі є наявною тісна взаємодія екскурсійної діяльності з багатьма галузями наукового знання на всіх рівнях міждисциплінарності. В академічному контексті міждисциплінарність та мультидисциплінарний підхід призводить до включення міждисциплінарних компонентів до відповідних навчальних програм, а також до виникнення комплексних освітніх програм. Міждисциплінарний підхід дозволяє формувати в екскурсійній діяльності нове наукове знання, управлінські рішення, екскурсійні продукти, техніку проведення екскурсій, сприяючи підвищенню конкурентоспроможності фірм, що працюють у секторі подорожей та туризму.

Наукова новизна полягає у вдосконаленні підходів до проектування, організації та здійснення екскурсійного обслуговування на основі міждисциплінарного підходу.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх застосування у практичній екскурсійній діяльності, а також при викладанні академічної дисципліни «Екскурсійна діяльність» у вищій школі.

Перспективи подальших досліджень. Слід наголосити на перспективності міждисциплінарного підходу до подальшого розвитку науки про екскурсійну діяльність. Перспективи подальших досліджень можуть бути пов'язані із застосуванням міждисциплінарного підходу при вдосконаленні технології проектування екскурсій та розробці нових екскурсійних продуктів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Miller R. C. Interdisciplinarity: its meaning and consequences. *International Studies Association and Oxford University Press*, 2020. DOI: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190846626.013.92>.

2. Choi B. C., Pak A. W. Multidisciplinarity, interdisciplinarity and transdisciplinarity in health research, services, education and policy: definitions, objectives, and evidence of effectiveness. *Clin Invest Med*, 2006. 29(6). 351–64. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/17330451>.

3. Сегіда К. Ю., Мельничук А. А. Екскурсознавство: навчально-методичний посібник. Харків, 2014. 56 с.

4. Гладкий О. В., Забалдіна Ю. Б., Кравцов С. С., Клімова А. М. Програма дисципліни «Екскурсійна справа». Київ : КНТЕУ, 2018. 11 с.

5. Сеньківська Г. Я. Екскурсознавство: робоча програма навчальної дисципліни. Кременець, 2020. 12 с.

6. Опорний конспект лекцій з навчальної дисципліни «Екскурсологія» / укладач: І. В. Литовченко. Полтава : ПУЕТ, 2016. 22 с.

7. Нездоймінов С. Г. Організація екскурсійних послуг: навчально-методичний посібник. Одеса : Астропринт, 2011. 216 с.

8. Організація екскурсійного обслуговування: робоча програма навчальної дисципліни / укладач: Л. М. Жирак. Івано-Франківськ : Університет Короля Данила, 2018. 10 с.

9. Леоненко Н. А. Організація екскурсійної діяльності: конспект лекцій. Харків : НУЦЗУ, 2019. 167 с.

10. Освітньо-професійна програма «Краєзнавство, екскурсознавство та історико-культурний туризм». Київ : КНУ, 2019. 27 с.

11. Сертифікатна програма «Краєзнавчо-туристична діяльність у закладах освіти». Херсон : ХДУ, 2022. 13 с.

12. Ільченко О. А., Богданова О. В., Ященко Е. О. Специфіка роботи гідів-перекладачів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Перекладознавство та міжкультурна комунікація*. № 2018. 1(2). С. 46–49. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvxdupmk_2018_1\(2\)_10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvxdupmk_2018_1(2)_10).

REFERENCES:

1. Miller, R. C. (2020). Interdisciplinarity: its meaning and consequences. *International Studies Association and Oxford University Press*. DOI: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190846626.013.92>.

2. Choi, B. C., Pak, A. W. (2006). Multidisciplinary, interdisciplinarity and transdisciplinarity in

health research, services, education and policy: definitions, objectives, and evidence of effectiveness. *Clin Invest Med*, no. 29(6), pp. 351–64. Available at: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/17330451>.

3. Sehida, K. Yu., Melnychuk, A. A. (2014). *Ekskursoznavstvo: navchalno-metodychnyi posibnyk* [Excursion science: textbook]. Kharkiv, 56 p. [in Ukrainian].

4. Hladkyi, O. V., Zabaldina, Yu. B., Kravtsov S. S., Klimova A. M. (2018). *Prohrama dystsypliny «Ekskursiina sprava»* [Excursion studies programme]. Kyiv: KNTU, 11 p. [in Ukrainian].

5. Senkivska, H. Ya. (2020). *Ekskursoznavstvo: robocha prohrama navchalnoi dystsypliny* [Excursion Studies: work programme of academic discipline]. Kremenets, 12 p. [in Ukrainian].

6. Lytovchenko, I. V. (Comp.). (2016). *Opornyi konpekt lektsii z navchalnoi dystsypliny «Ekskursolohiia»* [Reference lecture notes on the educational discipline «Excursology»]. Poltava: PUET, 22 p. [in Ukrainian].

7. Nezdoimov, S. H. (2011). *Orhanizatsiia ekskursiinykh posluh: navchalno-metodychnyi posibnyk* [Organisation of excursion services: tutorial]. Odesa: Astroprint, 216 p. [in Ukrainian].

8. Zhyrak, L. M. (2018). *Orhanizatsiia ekskursiinoho obsluhovuvannia: robocha prohrama navchalnoi dystsypliny*. [Organisation of excursion services: academic discipline work programme]. Ivano-Frankivsk: King Daniel University, 10 p. [in Ukrainian].

9. Leonenko, N. A. (2019). *Orhanizatsiia ekskursiinoi diialnosti: konspekt lektsii* [Organization of excursion activities: lecture notes]. Kharkiv: NUTSZU, 167 p. [in Ukrainian].

10. *Osvitno-profesiina prohrama «Kraieznavstvo, ekskursoznavstvo ta istoryko-kulturnyi turizm»* (2019) [Educational and professional programme «Local history, excursion studies and historical and cultural tourism»]. Kyiv: KNU, 27 p. [in Ukrainian].

11. *Sertyfikatna prohrama «Kraieznavcho-turystychna diialnist u zakladykh osvity»* (2022) [Certificate programme «Local history and tourism activities in educational institutions»]. Kherson: KhSU, 13 p. [in Ukrainian].

12. Ilchenko, O. A., Bohdanova, O. V., Yashchenko, E. O. (2018). *Spetsyfika roboty hida-perekladacha* [Specifics of the work of a guide-interpreter]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Perekladoznavstvo ta mizhkulturna komunikatsiia – Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Translation Studies and Intercultural Communication*, no. 1(2), pp. 46–49. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvxdupmk_2018_1\(2\)_10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvxdupmk_2018_1(2)_10) [in Ukrainian].